

A MAGYAR KIRÁLYI FÖLDMŪVELÉSÜGYI MINISZTERIUM KIADÁSA

RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: BR. PRÓNAY GYÖRGY DR.
HELYETTES ELNÖK: TÓTH JENŐ DR.

TAGOK:

BUDAY BARNA SZTANKOVICS JÁNOS
NÉMETH JENŐ WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. ZÖR.

II. ÉVF.

A. SZÖRÖZAT.

II. SZÁM.

OLVASD EL, ŐRIZD MEG ÉS GYŪJTSD KÖNYVTÁRBA!

A MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁSVÉDELEM

IRTA:

GRABOVSKY MIKLÓS

MINISZTERI TANÁCSOS

Utólérhetetlenül tökéletes, tartós és nagy teljesítőképességű

az Allamgépgyári
acélkeretű
golyócsapágyas

cséplőgép

Szemvesztéség nélkül működik! Piacképes gabonát szolgáltat!

Előnyös fizetési feltételek mellett szállít minden mezőgazdasági gépet:

Magyar Kir. Államvasutak Gépgyárának Vezérőgyűnöksége

NEMZETKÖZI GÉPKERESKEDELMI R.-T., Budapest, V., Vilmos császár-út 32.

A mezőgazdasági munkásvédelem.

Írta: **Grabovszky Miklós** miniszteri tanácsos.

Az a viszony, amelyik a termelés érdekében a munkaadó és a munkás között létrejön azért, mert a mezőgazdaság az életfenntartáshoz nélkülözhetetlen javakat termeli és mert a társadalomnak számban igen jelentős rétegére van kihatással, kiemelkedik a pusztán egyéni szempontokon nyugvó viszonyok köréből és szabályozást igényel abból a szempontból, hogy a termelés menetének nyugodtsága biztosítva maradjon és elkerülhetők legyenek azok a hátrányok, amelyek a termelés rendjének megzavarásából a köz érdekeire háramolhatnak.

Ha már a természeti erőknek a termelés eredményeit kockáztató behatásait kiküszöbölni képesek nem is vagyunk, legalább arra kell törekednünk, hogy az a viszony, amely a termelés két tényezője, a munkaadó és munkás között létesül, oly módon jöhessen létre, hogy abból mindkét fél jogosult érdekeinek megóvásával a termelés eredményessége fakadhasson.

Előadásomban a mezőgazdasági munkásvédelemmel kívánok foglalkozni és azt óhajtom megvilágítani, miért van szükség a mezőgazdasági munkásvédelemre és milyen mérvben van megoldva hazánkban jelenleg a munkásvédelem kérdése.

A gazdasági munkások elnevezés alatt értett munkásélem nem csupán a mezőgazdálkodás szűkebb értelme szerinti mezői gazdálkodásban tölti életét, hanem felkarol más, a mezőgazdálkodás körén kívül eső munkaalkalmakat is úgy, hogy tekintélyes számban csak egyes alkalmakra kapcsolódnak be a mezőgazdálkodás munkakörébe, mint a minő például az aratási és cséplési munka, mely a mezőgazdasági munkának egyébként gerincét alkotja. Gazdasági munkásságunk munkaerejét és idejét más munkaterületeken is értékesíti, ennél fogva bizonyos elhatárolás szükséges abban a tekintetben, hogy melyik munkásréteg az, amelyet a mezőgazdasági munkásvédelem szempontjából figyelembe kell vennünk.

Ebben az előadásban a munkásvédelem szempontjából a mezőgazdasági munkásokkal fogok foglalkozni és pedig azokkal, akiknek *főfoglalkozása* a mezőgazdasági munkák végzése, akiknek ez képezi jövedelmük főforrását, megélhetésüknek alapját.

Nem veszem itt tárgyalás alá a földmunkások ügyét, akik a víz-, út- és vasútépítésnél foglalkoznak, nem ölelem fel e tárgykörbe az erdei munkáknál alkalmazott munkások kérdését, elmellőzöm a külön törvényes rendelkezéssel szabályozott dohánykertészek ügyét és a gazdasági cselédeknek ugyancsak nagy körét és legfeljebb érinteni fogom abban az általános körben, amelyet témaként választottam, amennyiben a munkásvédelem akkor, amikor a mezőgazdasági munkák végzésében

bár időlegesen résztvesznek, mint alkalmilag szerződötetett munkások vagy napszámosok, velük szemben is érvényesül.

A gazdasági cselédek, mint a mezőgazdasági üzemek állandó jellegű munkásai, viszonyuknál fogva szintén külön elbírálást igényelnek.

Előadásom köre tehát felöleli a *mezőgazdasági munkásokat* akár közvetlen szerződéssel lépnek munkaadóikkal, a földbirtokossal viszonyba, akár munkavállalkozókkal kötött szerződésük alapján közvetve kapcsolódnak bele a mezőgazdasági termelésbe, mint segédmunkásai a munkavállalkozónak.

A mai munkavédelem közvetlen történeti előzménye az a súlyos helyzet, melybe hazánkban a mezőgazdasági munkásnép az elmúlt század utolsó évtizedeiben jutott. Ennek gyökerei lenyulnak a 48-as időkig, a jobbágyfelszabadítás koráig, amikor ugyanis a felszabadult földbirtokon az önálló gazdálkodásra nem nevelt jobbágyok nagy része földjén túladott, tetemesen megnövelte a birtoktalanok számát és arra kényszerült, hogy életfenntartását munkaerejének más gazdaságában való értékesítésével oldja meg.

A jobbágyfelszabadítás előkészítésnélküli eseménye a volt földesurakat is kényszerhelyzet elé állította. A jobbágyviszonyt a mezőgazdálkodásban a bérmunka rendszere váltotta fel. A tőkeszegény birtokok túlnyomó számban bérbe kerültek. Megszűnt a személyes kapcsolat a munkás és a volt földesúr között. A bérlők rendszerint távolabbi vidékekről hozatott olcsóbb, igénytelenebb munkásokkal igyekeztek a munkaerőt biztosítani s a birtok bérének terhét a munkabérekben megtakarítani. A birtokfelaprózódás szintén gyarapította a munkakeresésre utaltak számát és növelte a birtoktalan mezői munkások tömegét.

Az a fellendülés, mely hazánk gazdasági életét és népünk szaporodását a múlt század végén jellemezte, a tengerentúli államoknak a gazdasági verseny terén való megjelenése folytán válságos helyzetbe jutott Európa-szerte. Nálunk — a nagy kínálat miatt — különben is olcsó bérért dolgozó munkások helyzetét elviselhetlenné tette s ez munkásnépünk körében elégedetlenséghez és kiterjedt munkásmozgalmakhoz vezetett.

Hosszúra nyúlna azoknak az okoknak tagolása, amelyek szerepet játszottak a mezőgazdasági munkások helyzetének leromlásánál. Részbe van ebben a történelmi eseményeknek, melyek az említett népréteg helyzetének javulását hátráltatták. Közrejátszottak itt a már említett okokon kívül, miként az iparban is, a munkások versenytársának, a gépeknek megjelenése, melyek az emberi munkaerő igénybevételét csökkentették, a hitelviszonyok leromlása, a munkaviszonyt szabályozó törvényes rendelkezések avult volta és hiányossága. Hátrányosan befolyásolta a munkások életét a földéheesség mohósága, mely a közlegelők felosztásához, de egyúttal a birtoknélküli mezőgazdasági népesség állattartásának

megszűnéséhez vezetett, az anyagias felfogás túlzott előtérbe nyomulása, mely kihasználta a nagy munkáskínálatot indokolatlan előnyök: ingyen munkák követelésére vagy aránytalanul olcsó bérek fizetésére, súlyosbította a helyzetet a munkásoknak az életkényszer hatása és a szolidaritás hiánya folytán egymással szemben való versenye. A közlekedési viszonyok fejletlensége is hátráltatta a munkavállalást a munkás lakhelyétől távolabb eső helyeken. Megszűnt a patriarchális viszony a birtokos és a munkás között. Hozzájárult a bajok fokozásához a helyenkint, majd országosan bekövetkezett egymásutáni évek rossz termése, mely erősítette ezt az elégedetlenséget s olyan mozgalomnak nyitotta útját, mely végeredményben az elégtelenség kitöréséhez és az agitáció révén munkássztrájkokhoz, a munkátlanok forrongásához, a hatóságokkal való szembehelyezkedéshez és erőszakosságokhoz vezetett.

Mindezekhez az okokhoz hozzájárult munkásnépünk iskolázatlansága, ennek hiányában józan ítélőképességének fogyatékosága, melyet lelketlen üzerek gyakorta használtak ki és így a sorsa iránt jóakarattal viseltető munkaadókkal és hatóságokkal szemben bizalmatlanná vált munkásnépünk.

Ezek a viszonyok érlelték meg hazánkban a mezőgazdasági munkásviszonyok olyan szabályozását, amelyben a termelő munkában érdekelt munkaadó és munkás közötti viszony, mint az egyén érdekein túlemelkedő közérdekű viszony rendezést nyert és törvényes oltalom alá helyeztetett. Ez a rendezés nyitotta meg az útját a mezőgazdasági munkásvédelemnek is, amely fokozatos fejlődéssel nyerte mai kiépülését.

A mezőgazdasági munkásvédelem — mint általában a munkásvédelem — anyagi, jogi, erkölcsi és kulturális téren igyekszik a munkások érdekeit megóvni.

Méltányol két körülményt: Először annak felismerését, hogy az emberi munkaerő a gazdasági munkák során nélkülözhetetlen s nagy tömegek sorsa lévén érdekelve, ezek rendezésénél a gazdaságok üzemére úgy a munkás, mint a munkaadó szempontjából tekintettel kell lenni — tehát óvakodni kell az egyoldalúságtól —; a másik körülmény pedig az, hogy miután a mezőgazdaság a mindennapi megélhetéshez szükséges javakat termeli, ennek sorsától függ más társadalmi vagy foglalkozási körökbe tartozó fogyasztóknak anyagi helyzete.

A munkaadó és a mezőgazdasági munkás közötti viszonynak alapja a *munkaszerződés*, melynek feltételeit a szerződő felek szabad egyezkedéssel állapítják meg.

Itt szorul a munkás védelemre, de egyúttal a munkaadó is biztosításra tekintetben, hogy a munkás a szerződésben vállalt kötelezettségét teljesítse.

A törvény szerződési szabadság és a jogegyenlőség elvén épül fel, amidőn a szerződő feleket egyenlő értékű feleknek ismeri fel és nem tesz

különbséget a jog és a kötelesség szempontjából munkás és munkaadó között.

A védelemnek az a formája, mely a munkásnak a sztrájk jogát biztosítja, törvényünk szerint tilalmazva van. Amidőn a törvény a munkaszerződést védi és a sztrájkot, a szabotázs és az amerikázást tiltja, nem egyoldalú érdeket véd, hanem a közérdeknek a mezőgazdasági termeléshez fűződő magasabb szempontjait tartja szem előtt.

A szerződésszegés, a munkahelyen való igazolatlan meg nem jelenés, vagy onnan való jogtalan eltávozás, az elővezetés következményeit vonja maga után és ennek foganatosítását a hatóság kötelességévé teszi. Csak a leszerződött munkásokkal szemben gyakorolható ez a jog, viszont elzárással és pénzbüntetéssel büntetendő az a munkaadó, aki a munkást vagy napszámost törvényes alap nélkül kivezetteti.

A szerződésszegésnek ez a szigora vonta maga után a szerződéskötés módozatainak szabályozását.

A munkás érdekeinek védelme abban áll, hogy noha a szerződési feltételek megállapítása a felek szabad egyezkedésének tárgya, mégis korlátozza a felek szabadságát — a gyöngébb fél jogán a munkás javára — midőn a gazdasági munkaszerződés megkötésére nézve az írásbeliséget és általában annak a községi előljáróság előtt való megkötését rendeli.

Itt védelmet nyer a munkás azáltal, hogy a szerződést aláírás előtt köteles az előljáróság a felek előtt felolvasni, a felek jogait és kötelességeit megmagyarázni, őket a szerződésszegés következményeire figyelmeztetni és mindennek megtörténtét a szerződésre reávezetett záradékkal igazolni.

Szabályozva vannak törvényesen mindkét félre nézve a szerződés felbontásának esetei.

A munkás bérvédelmét szolgálják a törvénynek azok az intézkedései, hogy a munkabért mindig határozottan kell megállapítani. Ha a felek a bért a termés bizonyos hányadrésében állapítanak meg, annak minimumát a termés bizonyos súlyszerinti mennyiségében vagy pedig készpénzben is meg kell állapítani. Ha élelmezés is ki van kötve, ennek pénzértékét is fel kell tüntetni.

A bérfizetés módjai között való választás a munkás joga.

Sok súrlódásnak vet gátat ez a rendezés és a korábbi elégedetlenség egyik okát szünteti meg.

A munkás érdekében tilalmazza a törvény a munkásoknak utalványokkal úgynevezett „Jancsibankókkal“ való fizetését, valamint a munkabér és járandóságoknak szeszitalokkal vagy árucikkkel való megváltását. Tilos a munkást arra kötelezni, hogy szükségleti cikkeit a munkaadónál vagy az általa megjelölt személynél vásárolja.

A gazdasági szerződés érvényesítése érdekében a törvény abban is védelmet nyújt a munkásnak, hogy midőn megállapítja, hogy mire nem szabad a munkást kötelezni, egyúttal megállapítja azt is, hogy a munka-

feltételeknek a szerződésben fel kell sorolva lenniök és azáltal, hogy a szerződéskötésnek az előljáróság előtt kell megtörténnie, a szerződést a nyilvánosság oltalma alá helyezi.

A bérvédelem szempontjai érvényesülnek az újabbi törvényalkotásban. El van törölve a munkások által annyira panaszolt ingyenmunka, amit robotnak neveztek és amely szintén sok panaszra adott okot. Nem volt ez más, mint a munkás munkaerejének jogosulatlan kihasználása.

Együttal ma már törvényes jogszabály nyújt a gazdasági munkásnak védelmet az ellen, hogy a munkabér csökkenése megélhetését ne veszélyeztesse.

Nagy haladás ez a multakkal szemben, mert a bérkérdés egyike a legvitatottabb kérdéseknek. A bérminimum megállapítására a járásonkint szervezett bérmegállapító bizottságok illetékesek ott, ahol a megállapítás szükségét a m. kir. földművelésügyi miniszter elismeri és elrendeli. A legkisebb munkabér a napszámosmunkára vonatkozik ugyan, azonban összefüggésben van a munkaszerződéssel lekötött munkabérek legkisebb mérvével is.

A bérvédelem szempontjából különös tekintetbe veendőek azok a gazdasági munkások, akik nem közvetlen a földbirtokossal, hanem a munkavállalkozókkal szerződnek.

A gazdasági munkavállalkozók és munkásaik közötti szerződést a községi előljáróság előtt kell megkötni.

A hányadban kikötött munkabér pénzbeli egyenértékét a szerződésben fel kell tüntetni.

A munkavállalkozó, amennyiben a munkásokkal a szállítási költségekre nézve meg nem állapodott, azokat, valamint a bér fejében kapott termények szállítási költségeit is viselni tartozik.

Ezek a rendelkezések ugyancsak a tapasztalat szerint gyakran felmerülő károsodástól óvják meg a munkásokat.

A munkavállalkozó felelős a munkabér és egyéb járandóságokért a munkásokkal szemben akkor is, ha a munkaszerződést nem maga, hanem jogosított megbízottja kötötte meg. Ugyanez áll különben a birtokosra nézve is, ha a szerződést nem ő, hanem intézkedésre és felügyeletre jogosított megbízottja kötötte a munkásokkal.

Úgy a munkavállalkozók, mint a cséplőgépvállalkozókkal szemben minden más követelést megelőző zálogjoguk van a munkásoknak a vállalkozó keresetére, munkaeszközeire és óvadékára, a cséplőmunkásoknak a vállalkozó cséplőgépére is.

A bérvédelemnek az eddigiekben ismertetett mérve nagyban hozzájárult a munkások helyzetének orvoslásához és a velük szemben üzött visszaélések korlátozásához.

A munkásmozgalmaknak egyik folyamánya volt a hatóságokkal szemben való bizalmatlanság.

Ennek oka részben a hatóságok sokszor helytelen magatartásától függött és onnan eredt a munkások téves megítélése, hogy régebben a rendőri hatóságok voltak a munkaviszonyból felmerülő vitás ügyeknek intézői. Bár a munkaviszonyból felmerülő vitás ügyeknek intézése mindazokban az esetekben, melyek az alakszerűségek betartása mellett a községi előjáróság előtt kötött szerződésekből erednek, a rendőrhatalóság ügyköréből elvonatott és közigazgatási ügygé vált, nem sikerült a munkások körében a bizalmat a hatóságokkal szemben megerősíteni, állandóan panasz hangzott a hatóságoknak részrehajlósága ellen.

E bajon segítő, törvényes rendelkezéssel megváltoztatást nyert a jogvitás ügyeket az elsőfokon intéző hatóság szervezete, ott t. i., ahol a vitás ügy a munkás és munkaadó személyes részvételével nyer eldöntést. Jelenleg az elsőfokú hatóság a vitás ügyeket ülnökök és pedig mindkét fél érdekeltségi köréből vett két-két ülnök közreműködésével dönti el. Ennél az eljárásnál a teljes egyenlőség érvényesül.

Ez az eljárási mód nemesak a gazdasági munkások, hanem a víz-, út- és vasútépítésnél alkalmazott munkások, az erdőmunkások, a dohánykertészek és a gazdasági cselédek vitás ügyeinek hatósági intézésénél alkalmazást nyer.

Téves volna azt hinni, hogy a munkaadók és a munkások vitás ügyeinek elintézésénél ezek szerint nem részesülhetnének bírói jogvédelemben. A hatósági védelem a vitás ügyek tekintetében korlátozva van az alakszerűségek betartása mellett kötött munkaszerződésekre. Az ezektől eltérő szerződések alapján felmerülő vitás ügyek, valamint a 100 pengőt meghaladó kártérítési perek a kir. bíróságoknak hatáskörébe tartoznak.

Gazdasági munkásnépünk jogvédelme támogatást nyer a *gazdasági jogvédő központi iroda* és ennek az irodának a vármegyei és járási székhelyeken, valamint a járási székhelyen kívül a gazdasági munkások tömegesebb lakóhelyén szervezett megbízotti intézményében, amely intézmény ingyenes jogi tanácsadással és szükség esetén a hatóságok és bíróságok előtti ingyenes jogképviseléssel van a vagyontalan gazdasági munkások segítségére.

A gazdasági munkásvédelem szociális téren is eredményeket mutat fel hazánkban. Ezek sorából is kiragadunk egynéhányat, hogy lehetőleg főbb vonásokban képét nyerjük a gazdasági munkásvédelem jelen állapotának.

Elsősorban a földreform kérdését kell megemlítenem, mely a magyar mezőgazdasági szociálpolitikának legújabb hajtása és hivatva van arra, hogy a birtoktalan gazdasági munkásokat és földmunkásokat a családi otthon védelme érdekében házhelyekhez és kisebb földterületekhez, esetleg haszonbérlethez juttassa. E reform méltatása a gazdasági munkások szempontjából messze esnék a jelen előadás megszabott keretén.

Abban a nehéz helyzetben, amelybe az ország gazdasági élete a trianoni békediktátum következtében jutott, a gazdasági munkások anyagi helyzete a háború utáni események hatása alatt tönkrement gazdasági üzemek rendbehozatalának idején igen nehezzé vált. A munkanélküliség ütötte fel a fejét. A vízépítési munkák szünetelésével a földmunkások jórésze elárasztotta a gazdasági munkások munkaterületeit. Az a helyzet, hogy sorkatonaságunk megszűnt, a hadsereg létszáma csökkentve lett, a békeidőknek azt az előnyét, hogy az ifjabb munkások tekintélyes része hadkötelezettsége folytán a munkások javára évről évre elvonatott, megszűnt és növelte a bajt. Az elvesztett országrészek munkaterületei elvesztek, az ott foglalkozást talált munkásnép a hazai munkaterületekre szorult. E bajon segitendő, rendszabályokat kellett életbeléptetni a munkák megosztása iránt. Egyben szükségmunkák indítottak meg a földmunkások foglalkoztatása érdekében. Ezidőszent, minthogy a gazdaságok üzemi rendes munkakörüket felvették, a helyzet javult.

A munkások munkavállalásának megkönnyítésére átszerveztetett és kibővített a *gazdasági munkaközvetítő intézmény* és annak ügyintézésére a vármegyei m. kir. gazdasági felügyelőségek és a járási gazdasági felügyelők bevonattak.

Megkönnyített az otthonuktól távolabbi helyen munkát keresők munkavállalása a munkások kedvezményes vasúti szállításával.

A munkások családi-otthon védelme törvényes intézkedéssel oly módon van biztosítva, hogy az állam a gazdasági munkások részére szolgáló házak építését anyagilag támogatta. Jelenleg a földreform során házhelyhez jutott gazdasági munkások házépítkezései a *Falusi Kislakásépítő Szövetkezet* által nyernek építési anyaghitel formájában támogatást.

Előadásom korántsem merítette ki a munkásvédelem teljes körét, számos intézkedés és intézmény működését kellene megismertetni, melyek a munkás érdekeinek védelme, a munkások életviszonyainak javítása és anyagi helyzetük megkönnyítése terén igyekeznek eredményeket biztosítani.

A munkásvédelem tág köre állja útját a kérdés teljes kifejtésének, a megszabott időben és keretben.

Befejezésül csak annyit: a munkásvédelem nem céloz mást, mint hogy a munkás egyéni érdekei a munkaadóval létesülendő viszonyban megóvassanak és a mai gazdasági rendszerben fellépő visszasságok a társadalmi rend felforgatása nélkül nyerjenek kiküszöbölést.